

L 34
678 m/f

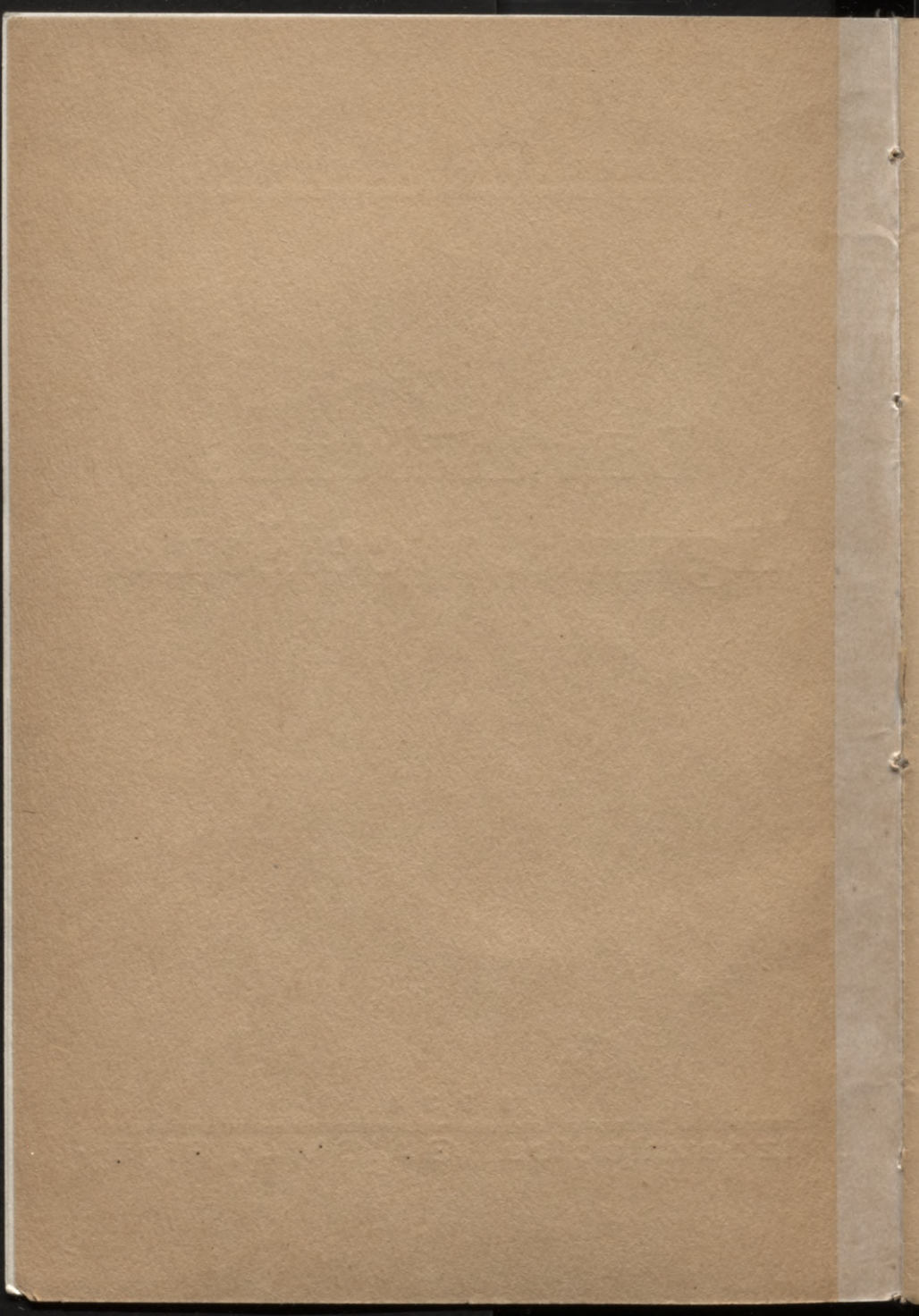
Zvēr. adv. pal.

KONRADS DEKERTS

Dāvināšanas līguma atcelšana

1 9 3 4

Izdevniecība „GAISMA”, Rīgā



L 34
678 m/r

Zvēr. adv. pal.
Konrads Dekerts

34

Dāvināšanas līguma atcelšana

Izdevniecība „GAISMA“, Rīgā

RĪGĀ ★ 1934 ★ GADĀ

0309046577

Vija Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA

74- ~~38.314~~

26/06.98. g. J

Dāvināšanas līguma atcelšana.

I.

Apskatot un iztirzājot šo institūtu, mēs uz pirmo soli uzduramies uz šī institūta savādībām, jo mācība par šo institūtu novēršas pilnīgi no saimnieciskā materiālā viedokļa, jeb, citiem vārdiem, atkāpjas no vispārī pieņemta principa, kas likts par pamatu visos līgumos par mantas īpašuma tiesību pāreju, ne tikai Romiešu tiesībās (principus do — des), bet arī citu tautu tiesībās.

Mantas pāreju līgumu ideja ir cieši saistīta ar īpašuma tiesību kustību (dinamiku), t. i. ar mantas pāreju no vienas personas pie otras, un tādus līgumos tiek stingri ievērots princips „do — des“, resp. atlīdzības princips, kuŗam ir tīri saimnieciski materiāla daba.

Turpretim, dāvinājums ir tāds darījums, kuŗa pirmā vietā izvirzās bezatlīdzības princips, kamdēļ dāvinājums pēc savas dabas ir uzskatāms par īpatnēju parādību.

Romiešu tiesības pazīst tā saucamās liberalitātes, t. i. mantisko labumu iegūšanu bezatlīdzības veidā, dāvinājuma ziņā plašākā nozīmē, un par tādām liberalitātēm uzskatāmi, piemēram, bezprocentīgs aizdevums, legatums, depositum u. t. t.; bet starp tādām liberalitātēm sevišķi izceļas donatio, kas uzskatāms kā dāvinājums šaurākā nozīmē un šinī ziņā dāvinājums (donatio) ir devības akts, t. i. bezatlīdzības labuma nodošana no dāvinātāja (donator) aiz labvēlības apdāvinātam (donatorius) — dat propter nullam aliam causam, quam ut liberalitatem et munificentiam exerceat.

Citiem vārdiem, dāvinājuma galvenās pazīmes ir sekošie momenti:

- a) bezatlīdzība (безвозмездное предоставление материальной выгоды — unentgeltliche Vermögenszuwendung);
t. i. donatorius'a mantas pieaugums uz donator'a rēķina;

b) devība (щедрость — Freigebigkeit);

c) labvēlība (альтруизм — animus donandi)

Paceļas jautājums, kamdēļ tad šis institūts būtu jāreglamentē ar likumu? Vai tad katrs pilsonis nevar aiz devības un aiz labvēlības otram atdot savu mantu bez atlīdzības? Liekas, ka jā. — Bet likumdevēji tomēr ieveda arī šī institūta reglamentāciju un aiz sekošiem iemesliem:

Dāvinājums ne vienmēr attaisnojams no morāliskā un saimnieciskiem viedokļiem; bieži dāvinājums notiek neapdomāti, zem brīža impulsa iespaida; bieži dāvinājumi arī notiek zem kāda morāliskā spiediena, izmantojot donatora vājību.

Bieži pēc dāvinājuma līguma noslēgšanas dāvinātājs nožēlo savu devības aktu, it sevišķi kad viņa mantiskais stāvoklis pasliktinājās, vai kad apdāvinātais atbild ar nepateicību.

Vairākkārt, dāvinājumu pamatos ir ļaunprātīgi nolūki par kaiti kredītoriem un citām trešām personām.

Tamdēļ dāvinājuma noslēgšana aprobežota, un normas, kas to aprobežo, attiecas pirmā kārtā, uz dāvēnājuma formu, atļaujot līgumslēdzējiem un ieinteresētām trešām personām apstrīdēt un arī atsaukt jau noslēgtus dāvinājumus.

Forma tiek prasīta tamdēļ, lai dāvinātajam, pirmkārt, dotu laiku pārdomāt savas ricības pareizību, un otrkārt, lai viņam nodrošinātu publisko aktu strīdus gadījumam. —

II.

Piegiežoties no šo teoriju vispārēja apskata mūsu vietējos civillikumos ievestam institūtam par dāvinājumu (17. sadaļa 4464.—4504. p. p.), mēs konstatējam, ka Latv. Civ. Lik. 4464. pants nosaka, ka dāvinājums ir tāds tiesisks darījums, ar kuŗu kāds aiz devības piešķir otram bez atlīdzības kādu mantas priekšmetu.

Vedot šo noteikumu sakarā ar 4470. pantu, pēc kuŗa „lai dāvinājums būtu spēkā, vispirms, vajadzīgs dāvinājumu pieņemt tam, kam to dāvina, vai viņa vietniekam“, — jānāk pie slēdziena, ka pēc mūsu likumiem dāvinājuma darījumam ir līguma raksturs, kāpēc arī apstrīdēšanas un atcelšanas pamati apspriežami, vispirms, pēc noteikumiem, kuŗi pastāv vispāri līguma atcelšanai, ievērojot pie tam dāvinājuma līguma īpatnējas pazīmes un tam pastāvošas speciālās normas.

Dāvinājuma līgumiskā daba sevišķi skaidri iziet no civ. lik. 4475. panta, pēc kuŗa, izsakot piekrišanu dāvinājumu pieņemt, apdāvinātais, kā arī viņa mantinieki, iegūst tiesību prasīt tiesas ceļā dāvanas nodošanu tiklab no dāvinātāja, kā arī no viņa mantiniekiem.

Citiem vārdiem, ar dāvinājuma līguma perfekcijas momentu iestājas civ. lik. 3209., 3210. un 2943. pantos paredzētās sekas un dāvinātājam nav tiesības vienpusīgi atkāpties no līguma izpildīšanas, cik tālu nepastāv apstākļi, kuŗi vispār dod viņam tiesību prasīt katra līguma atcelšanu, vai saskaņā ar speciāli dāvinājumam paredzētiem likuma priekšrakstiem, — noderētu par likumīgu iemeslu dāvinājuma līguma atcelšanai.

Šis dāvinātāja pienākums, kā teikts, pāriet arī uz viņa mantiniekiem (civ. lik. 2639. p.). No otras puses, arī apdāvinātais var ne tikai iegūt tiesības, bet arī uzņemties pienākumus, kas notiek, piemēram, tad, kad dāvinājums ir

saistīts ar uzlikumu. Tādā gadījumā arī viņa atkāpšanās no līguma nav pielaižama. Bet stingri ņemot, arī tad, kad apdāvinātam ar dāvinājumu netiek uzlikts nekāds pienākums un viņš ar to iegūst tikai zināmus labumus, viņš nevar vienpusīgi atteikties no dāvinājuma līguma, jo saskaņā ar civ. lik. 3570. pantu, katram kreditoram ir gan tiesība atteikties no savām tiesībām, bet vienpusīgi viņš to var darīt tikai testamentā; visos citos gadījumos vajadzīga savstarpēja vienošanās starp viņu un parādnieku, t. i. saistību atceļošs līgums. Praktiskā nozīme šim noteikumam ir tā, ka gadījumā, ja apdāvinātais vienpusīgi atteicas no dāvanas, izsakoties par to trešām personām, bez atteikšanās akceptācijas no dāvinātāja puses, tad šī atteikšanās kā tāda, apdāvināto nemaz nesaista un dāvinājuma līgums paliek jo projām spēkā.

Tā tad, kā vienpusīgs solījums dāvināt nenodibina pienākumu dāvinātāja pusē, tā arī vienpuseja atteikšanās no apdāvinātā puses neatceļ jau noslēgto dāvinājuma darījumu; sakarā ar to dāvinājums pēc mūsu civillikumiem ir raksturojams kā līgums, kuŗš pēc apstākļiem var būt kā vienpusīgs, tas ir ar vienas personas apsoliĵumu un otras pieņemšanu, tā arī divpusīgs, t. i. ar savstarpējo katras puses apsoliĵumu un tā pieņemšanu (civ. lik. 3106. pants). Juridiskā literatūrā dāvinājumu pēc vietējiem civillikumiem uzskata par līgumu, ar kuŗu viens kontrahents bez atbildības piešķir otram zināmu mantisku labumu, pie kam šo dāvinājuma līgumisko raksturu prof. Erdmans (sk. System IV. sēj. 452. lp.) taisni secina no tā, ka dāvinājuma spēkā esamībai ir nepieciešama tā pieņemšana no apdāvinātā personīgi jeb viņa vietnieka.

Arī Latgales civillikumu 974. pants nosaka, ka dāvana, kuŗu pieņēmis apdāvinātais, neatgriežas atpakaļ pie dāvinātāja. No tā juridiskā literatūra, pa lielākai daļai, uāk pie slēdziena, ka dāvinājuma pamatā arī pēc Latgales civillikumiem ir vienošanās starp dāvinātāju un apdāvināto (sk. A. M. Guljaeva Русское Гражд. Право, 1913. г. изд. 426-427 lp.) citiem vārdiem, ka dāvinājuma darījums ir līgums.

Dāvanas pieņemšanas nepieciešamība dāvinājuma spēkā esamībai nozīmē ne tikai to, ka nevienu nevar apdāvināt pret viņa paša gribu, bet arī to, ka dāvinātājs var atteik-

ties no sava nodoma, iekams apdāvinātais nav izteicis savu piekrišanu dāvanu pieņemt. Uz tā pamata arī bij. Krievijas Civillikodeksa projekts (sk. Гражд. Улож. Проект Редакт. Ком. изд. 1910. г. под ред. Тютрюмова П. сēj. 361 лр.) nostājas uz tā viedokļa, ka dāvinājums ir līgums. Tomēr apspriežot šo jautājumu pēc Latgales civillikumiem, literatūrā tas izsaucis zināmas domstarpības.

Vispirms jāaiizrāda, ka starp Latgales civ. lik. 973. un 974. pantu noteikumiem pastāv zināma pretruna. Pēc 974. p. kā jau teikts, dāvana, kuŗu pieņēmis apdāvinātais, neatgriežas atpakaļ pie dāvinātāja, turpretim 973. p. nosaka, ka dāvinājums uzskatāms par spēkā neesošu, kad apdāvinātais no tā atteicās. Ta tad, tulkojot šo pantu a contrario, iznāk, ka iekams apdāvinātais nav no dāvinājuma atteicies, pēdējais uzskatāms par spēkā esošu; citiem vārdiem, dāvinātāja vienpusīgi izteiktā griba jau ir priekš viņa saistoša un viņš vairs nevar atkāpties no pienākuma apdāvināt otru pusi. Raugoties no šā viedokļa būtu jāatzīst, ka pēc Latgales civillikumiem dāvinājums uzskatāms par saistošu vienpusēju solījumu. Literatūrā (sk. Н. Н. Товстолес, Дарение по действ. праву в связи с проект. Гражд. Улож. Журн. Мин. Юстиции 1906. г. № 8, 18-20 лр.) tiek aizrādīts, ka 974. pantā izteiktā vienošanās pazīme neesot būtiska un neesot vienīgā dāvinājuma raksturīgā iezīme. Viņa varot tikt iztulkota tādējādi, ka dāvinājums neesot spēkā tikai pret apdāvinātā gribu, bet apdāvinātam ciešot kļušu vai nezinot par dāvinājumu, pēdējais būtu uzturams spēkā; savu spēku dāvinājums zaudējot tikai tad, kad apdāvinātais no tā atteicās, saskaņā ar 973. p. Arī dāvinātāja tiesība prasīt zināmos gadījumos jau izpildīta dāvinājuma atcelšanu neesot savienojama ar līguma dabu, jo principā līgums, kā tāds, nav atceļams.

Sis pēdējais arguments tomēr neiztur kritiku. Gan principā līguma raksturīgākā iezīme ir tā, ka viņš nav atceļams uz vienas puses pieprasījumu

(Viel. civ. lik. 3210. p., Latg. civ. lik. 569 un 1536. p. p.),

tomēr arī starp līgumiem ir izdalāmi atsevišķā grupā tādi darījumi, kuŗiem piemīt zināms personisko attiecību raksturs un kuŗi pie zināmiem apstākļiem var tikt atcelti uz vienas puses pieprasījumu. Šādos gadījumos vienpusēja at-

kāpšanās no līguma ir pielaižama tādēļ, ka pamats uz to atrodas paša līguma raksturā (Viet. civ. lik. 3211, p.). Pie tādiem līgumiem pieder, piemēram pilsvarojums, kuŗš kā pēc Vietējiem, tā arī pēc Latgales civillikumiem uzskatāms par līgumu

(Viet. civ. 4363. p., Latg. civ. lik. 2293., 2294. p. p., bij. Kr. Sen. civ. kas. dep. sprd. 1904, g, Nr. 44.)

un tomēr, ņemot vērā viņa stingro personisko raksturu, atceļams uz vienas puses vēlēšanos

(Viet. civ. lik. 4403. p. 3. un 4. pkti; Latg. civ. lik. 2330. p. 3. un 4. pkti, civ. proc. nolik. 353. un 354. p. p.).

Arī personiska darba līgums pēc Viet. civ. lik. 4189¹. panta pielaiž atkāpšanos aiz svarīgiem iemesliem, par kādiem galvenā kārtā atzīstams katrs tāds apstāklis, kuŗš aiz tikumības un savstarpējas taisnprātības apsvērumiem neatļauj turpināt līguma attiecības. Līdzīgi tam, arī dāvinājums, kā līgums, pielaiž atcelšanu ne tikai aiz apstākļiem, kad likums atļauj atcelt katru līgumu, bet arī aiz iemesliem, kuŗi piemīt taisni šā līguma dabai. Dāvinājumu nāves gādījumam dāvinātais var vienpusīgi atsaukt vienmēr (civ. lik. 2427. p.), bet dāvinājumu starp dzīviem viņš var atcelt tikai uz tieši likumā norādīto priekšnoteikumu pamata.

III.

A.

Dāvinājuma līguma atcelšanu pie zināmiem apstākļiem, kuŗi apskatīti zemāk, var prasīt pats dāvinātājs, viņa mantinieki jeb arī viņa kreditori.

Neapstājoties tuvāk pie iemesliem, aiz kuŗiem var atcelt katru līgumu (piem., nepilngadības, maldības, viltus deļ u. t. t.), apskatīsim tikai tos gadījumus, kuŗi stāv sakarā tieši ar dāvinājuma līgumu, kā tādu.

Sakarā ar to, vispirms, jāpiegriežas dāvinājuma līguma formai.

B.

Vietējie civillikumi vispār dāvinājumam starp dzīviem nekādu sevišķu formu neprasa. Tikai 4472. pants nosaka, ka gadījumā, ja dāvinājuma mērķis ir nodot apdāvinātam īpašumu vai citu lietišķu tiesību uz nekustamu mantu, tad pie tam jāievēro šim nolūkam noteiktas formas.

Attiecībā uz dāvinājuma līguma formu te, vispirms, jāatzīmē radikālās pārgrozības, kas pašā pēdējā laikā ievestas mūsu likumdošanā.

Līdz šim pēc Vidzemes zemn. lik. 1024. p. un Kurz. zemn. lik. 140. panta 1924. gada redakcijā, neviens dāvinājums starp dzīvajiem, kad dāvinājuma vērtība pārsniedz Ls 50.— nebija spēkā, ja par to nebija taisīts ieraksts tiesā, t. i. ja tas nebija apliecināts notariēli uzrādīšanas kārtībā. Tāpat saskaņā ar Viet. civ. lik. 113. pantu, dāvinājums starp laulātiem, ja tā vērtība pārsniedz Ls 75.—, bija jānoslēdz notariēlā kārtībā.

Tagad ar 1934. gada 28. jūlija likumu visi šie noteikumi ir atcelti, pie kam šim likumam ir piešķirts atpakaļ ejošs spēks līdz 1925. g. 27. oktobrim, un proti, dāvinājuma akti, kas taisīti pēc 1925. g. 27. oktobra, ir spēkā, kaut tajos nebūtu ievērota civillikumu 113. p., zemn. lik.

1024. p. un Kurz. zemn. lik. 140. p. prasītā forma, cik tālu ar tiesas likumīgā spēkā stājušos spriedumu nav atzīts citādi.

Tā tad, praksē tagad, apspriežot dāvinājuma līguma formu, attiecībā uz darījumiem, kuļiem jāpiemēro zemnieku tiesības, un uz dāvinājumiem starp laulātiem pēc civillikumiem, būs jāizšķir līguma slēgšanas moments pirms un pēc 1925. g. 27. oktobra.

Tā kā tomēr arī uz priekšu var gadīties tādi līgumi, kuļi jau pirms 1925. g. 27. oktobra ir noslēgti neatbilstoši, t. i. nenotariālā formā, tad mums tagad jāapskata, kādas būtu šīs formas neievērošanas sekas priekš prasības dēļ dāvinājuma apstrīdēšanas.

Likuma priekšraksti par darījuma noslēgšanas formu pieder pie ius strictum un likumīgās formas neievērošana padara pašu darījumu par spēkā neesošu — nichtig, (vācu B. G. B. § 125., viet. civ. lik. 2999. un 3027. p. p.).

Pēc Vidz. zemn. lik. 1024. p. un Kurz. zemn. lik. 140. p. neattiecīgā formā noslēgta dāvinājuma spēkā neesamība izriet tieši no paša likuma teksta. Viet. civ. lik. 113. pants gan neparedz sankcijas gadījumam, ja Ls 75.— pārsniežošais dāvinājuma līgums starp laulātiem nebūtu noslēgts notariālā kārtībā, bet ņemot vērā šādu priekšrakstu strikto raksturu, jānāk pie slēdziena, ka tāds dāvinājums, kuļš noslēgts pirms 1925. g. 27. oktobra, arī uzskatāms par spēkā neesošu.

Visos šīnīs gadījumos pats dāvinātājs vai arī viņa mantinieki, var atprasīt apdāvinātam nodoto dāvanu, pie tam attiecībā uz šādas prasības konstrukciju jāievēro sekošais:

Tā kā pretēji formāliem likuma priekšrakstiem noslēgtam dāvinājuma līgumam nav nekāda spēka un tas no paša sākuma jau atzistams par vispār nenoslēgtu, tad sakarā ar to apdāvinātais arī neiegūst nekāda tiesiska titula uz viņam dāvāto mantu. Tas apstākļis, ka dāvinājuma līgums jau būtu izpildīts un dāvana nodota apdāvinātam, lietas būtību negroza. Civ. lik. 3031. p. 2. punktā¹ gan paredzēts, ka gadījumā, ja neievērojot darījuma vajadzīgo formu, viens no dalībniekiem līgumu labprātīgi izpilda, bet otrs izpildījumu pieņēmis pilnīgi vai pa daļai, tad pie zināmiem apstākļiem pirmajam vairs nav tiesības prasīt atpakaļ to, ko

viņš devis, bet šis līguma noteikums attiecas tikai uz tiem gadījumiem, kad darījuma neietērpšana attiecīgā formā nevis izslēdz darījuma spēku, bet gan izslēdz tikai iespēju prasīt darījuma tiešu izpildīšanu, t. i. izslēdz tikai prasības tiesību (civ. lik. 3026. p. 4. pkt.). Turpretim dāvinājuma līgums, kuŗš pirms 1925. g. 27. oktobra noslēgts Vidz. zemn. lik. 1024. p., Kurz. zemn. lik. 140 p. vai Viet. civ. lik. 113. p. noteikumiem neatbilstošā formā, atzīstams par vispāri nenoslēgtu

(attiecībā uz Kurz. zemn. lik. 140. p. sk. Sen. civ. kas. dep. 1923. g. spr. Kopmana mantas aizgādņa pr. l. pret Zaķiem Nr. 280 Konradi — Walter I. grām. 34. lp.).

Tā tad šinī gadījumā traditio nenodibina īpašuma tiesības.

Tādā kārtā apdāvinātais arī ar notikušo dāvanas nodošanu neiegūst uz to tiesības, bet tur to nelikumīgā kārtā, bez jebkāda tiesiska pamata.

No sacītā top skaidrs, ka atprasot dāvanu, dāvinātajam, kuŗš joprojam paliek lietas īpašnieks, vai viņa mantiniekiem, uz kuŗiem pārgājušas viņa īpašuma tiesības, nav nepieciešami jāceļ prasība par dāvinājuma līguma apstrīdēšanu, bet viņi var gan celt arī vindikācijas prasību.

Mūsu Senāts savā civ. kas. dep. 1932. g. spriedumā Nr. 448 Valkarais pr. l. pret Valkaraisu (Konradi — Walter VIII. grām. 62. lp.) paskaidrojis, ka dāvinājuma līgumi, kuŗi formas ziņā noslēgti pretēji Vidz. zemn. lik. 1024. p. un Kurz. zemn. lik. 140. p. priekšrakstiem, atzīstami, kā jau teikts, par spēkā neesošiem, bet nevis tikai par apstrīdamiem, tādēļ prasītājam nav pienākuma sevišķi apstrīdēt tādu dāvinājuma līgumu, jo tāds līgums, kā īpso iure nederīgs, nevar radīt atbildētājam nekādas tiesības. Sakarā ar to prasītājam ir tiesība ar vindikācijas prasību atjaunot īpašuma tiesības.

Dāvinājumi, kuŗi jau pēc 1925. g. 27. oktobra noslēgti neievērojot likuma priekšā rakstīto formu, un kuŗi nav līdz šim apstrīdēti, tagad vairs nav apstrīdami.

Rodas jautājums, vai 1934. g. 28. jūlija likums būtu attiecinams arī uz tādiem dāvinājumiem, kuŗu apstrīdēšana aiz formas trūkuma ir ierosināta tiesā pirms šī likuma izdošanas, bet vēl nav iztiesāta. Pats likums, atzīstot par

derīgiem dāvinājuma līgumus, kuŗi noslēgti neattiecīgā formā pēc 1925. g. 27. oktobra, nosaka: „cik tālu ar tiesas likumīgā spēkā stājušos spriedumu nav atzīts citādi.“ Tā tad jādomā, ka lietas, kuŗās stridi tikai ierosināti, bet vēl nav izšķirti ar likumīgā spēkā stājušos spriedumu, dāvinājuma līgumi būtu jāatzīst par spēkā esošiem. Lidz ar to paceļas jautājums, kādam jābūt tiesas spriedumam tādās lietās, un vai var tādu prasību atraidīt? Taču prasības iesniegšanas momentā, pēc kuŗa apspriežamas prāvnieku attiecības, pastāvēja likums, kuŗš attaisnoja prasību dēļ dāvinājuma apstrīdēšanas nepareizās formas dēļ, un tā tad prasība bija pilnīgi pareizi celta.

Vienā lietā, kur prasība bija pareizi celta pēc likuma, kas bija spēkā prasības celšanas laikā, bet vēlāk tika grozīts, un kur tāpat ierosinātai lietai pirms sprieduma bija jāpiemēro jauns likums, mūsu Senāts paskaidroja sekošo: „ja nu izrādās, ka pēc prasības iesniegšanas jaunais likums atcēlis tās tiesības, uz kuŗām prasība pamatota, tad gan būtu netaisnīgi aiz šiem iemesliem prasību noraidīt un pie tam vēl uzlikt prasītājam tiesas un vešanas izdevumus pretējai pusei par labu. Tāpēc vienīga izeja tiesai būtu tikai tagad prasības lietu izbeigt“.

(sk. Sen. civ. kas. dep. 1928. g. spried. Nr. 332
Verbeļa mantojuma masas pr. I. pret Zemkop.
Min. Konradi — Walter V. grām. 91. lp. in
fine).

Tā tad visas tiesu lietas, kuŗās ierosināti stridi par dāvinājuma līguma spēkā neesamību civ. lik. 113. p., Vidz zemn. lik. 1024. p. un Kurz. zemn. lik. 140 p. parādzētās neievērošanas dēļ pēc 1925. g. 27. oktobra, tagad būtu izbeidzamas.

C.

Pārejot uz citiem gadījumiem, kad pašam apdāvinātam ir tiesība apstrīdēt noslēgto dāvinājuma līgumu, jāapskata specifiskais dāvinājuma atcelšanas veids — dāvinājuma atsaukšanas nepateicības dēļ.

Civ. lik. 4484. p. nosaka, ka par nepateicību no apdāvinātā puses jāatzīst: a) dāvinātāja rupji apvainojumi vārdos

un darbos; b) viņam ļaunprātīgi nodarīts ievērojams mantisks zaudējums un c) viņa dzīvības apdraudējums, bet d) Kurzemē arī viņa atstāšana bez palīdzības.

Pievesto gadījumu uzskaitīšana uzskatāma par izsmelšu un 4484. p., kā izņēmuma likums, jaiztulko šaurākā nozīmē

(Cvingm. spr. krāj. V. 864., Sen. civ. kas. dep. 1922. g. spr. Nr. 130 Baur. pr. I. pret Brauderi, Komadi — Walter II. grām. 59. lp.).

Senāta civ. kas. dep. 1922. g. spriedumā Nr. 130 Baur pr. I., pret Brauderi atzinis, ka 4484. p. runājot par „apvainojumiem vārdiem un darbiem“, piemērojas krimināllikuma terminoloģijai; tādēļ jautājums, vai kādā konkrētā gadījumā jāatzīst apvainojuma ar vārdiem pazīmju esamība izšķirams pēc Sodu likuma (Konradi — Walter II. grām. 60. lp.).

Tomēr šī tēze, ko Senāts uzstādījis, piemērojoties vienas konkrētas lietas apstākļiem, izšķirot jautājumu par animus injurandi, nebūtu piemērojama bez izņēmuma visos gadījumos. Jāņem vērā, ka attiecībā uz apvainojumiem vārdiem Sodu likuma 508. pants paredz apvainojumu ar vārdiem, uzstādot kā sankciju arestu vai naudas sodu, ne augstāku par Ls 500.—; līdz ar to Sodu likuma 509. pants paredz neslavas celšanu, kas terminoloģijas ziņā gan neatbilst apvainojumam ar vārdiem, bet uzskatāms par smagāku nodarījumu, kas sodams ar cietumu uz laiku ne ilgāk par sešiem mēnešiem.

Ja vienmēr iztulkotu jēdzienu „apvainojumi ar vārdiem“ — strikti pēc Sodu lik. terminoloģijas, tad izrādītos, ka daudz smagāks noziegums pret dāvinātāja personu, un proti: — neslavas celšana nedotu viņam tiesību prasīt dāvinājuma līguma atcelšanu.

Romiešu tiesībās neslavas celšana nebija izdalīta kā sevišķs nodarījums, bet kopā ar jēdzienu „apvainojums“ bija apvienoti zem termiņa „injuriae atroces“, kāds termins arī pievests avotos pie civ. lik. 4484. p., kā pamats dāvinājuma atsaukšanai (Cvingm. spr. krāj. V. 327. lp.).

Tapēc piemērojot no vienas puses šī speciālā likuma tulkošanu, pēc avotiem, bet no otras puses dodot tam teoloģisku iztulkotāšanu, izejot no lietderības principa, būtu jānāk pie slēdziena, ka arī neslavas celšana mūsu tagadējā

Sodu likuma izpratnē varētu noderēt par pamatu davinājuma liguma atcelšanai.

Pats par sevi saprotams, ka vēsturiskā un teleoloģiskā interpretācija nedrīkst runāt pretim likuma skaidram tekstam; bet tomēr minētie interpretācijas veidi katrā ziņā piemērojami tik tālu, lai noskaidrotu un apstiprinātu paša likumā dotos aizrādījumus par viņa piemērojamību, kā arī par likuma īsto mērķi, kā to atzīst arī mūsu Senāts (sk. Sen. civ. kas. dep. 1932. g. spr. Nr. 425, Kurau un Riekstiņa pr. I. pret Latv. Tirdzn. un Rūpn. Banku Konradi — Walter VIII. grām. 178. lp. vidū).

Latgales civ. lik. 974. pants tieši pieved, kā pamatu davinājuma atcelšanai, neslavas celšanu par kaut kādu itka davinātāja pastrādātu noziegumu.

Lai konstatētu davinātāja apvainošanu vārdos vai darbos no apdavinātā puses, nav nepieciešami jāgriežas pie tiesas ar kriminālsūdzību, bet var imkriminējamo darbību pierādīt arī civiltiesā. Bet ja davinātājs griežas pie krimināltiesas un panāk pret apdavināto notiesājošo spriedumu, tad, saskaņā ar krim. proc. lik. 35. pantu, šim spriedumam ir prejudiciāla nozīme priekš civiltiesas.

No otras puses, ja kriminālsūdzībā pret apdavināto nav gūti pietiekoši pierādījumi un viņš attaisnots pierādījumu trūkuma dēļ, tad ierosināt lietu uz tā paša panāta civiltiesā, dodot pietiekošus papildu pierādījumus, rairs nevar.

Bij. Kr. Senāts, iztulkojot krim. proc. lik. 35. (30.) pantu, gan pieņēma viedokli, ka gadījumā, ja apsūdzētais krimināltiesā attaisnots pierādījumu trūkuma dēļ, tad tāds krimināltiesas spriedums nav saistošs priekš civiltiesas, kuŗa savu spriedumu, tad var dibināt uz papildinoši iesniegtiem pierādījumiem

(Kr. Sen. civ. kas. dep. spr. 1907. g. Nr. 112,

sk. Sramčenko un Širkovs Устав Уговного Судопроизводства 3¹ pask. pie 30. panta.)

Turpretim mūsu Senāts nostājies uz pretēja viedokļa. Savā civ. kas. dep. 1931. g. spriedumā Nr. 359 Romanu pr. I. pret Lindbergu (Konradi — Walter VII. grām. 193. lp.) Senāts paskaidrojis, ka pēc krim. proc. lik. 35. panta krimināltiesas galīgs spriedums ir saistošs priekš civiltiesas.

sas jautājumā par to, vai noziedzīgais nodarījums tiešām noticis, vai tas ir bijis tiesājamā nodarījums un kāds raksturs šim nodarījumam, kāds likuma noteikums piemērojams arī tad, ja tiesājamais krimināltiesā attaisnots pierādījumu trūkuma dēļ. (Sen. apvien. sap. 1930. g. 25. nov. spried. Nr. 43),

Pēc Latgales civ. lik. 974. panta ne tikai apvainojums ar darbiem vai neslavas celšana, bet vispār katra acīmredzama necienība pret dāvinātāju var noderēt par pamatu dāvinājuma atcelšanai. Necienības izrādīšana ir plašs jēdziens un lielā mērā atkarājas no tā, kādā veidā pats dāvinātājs izturas pret apdāvināto, t. i. vai viņa uzvešanās pietiekoši attaisno viņam izrādāmo cieņu. Sakarā ar to bij. Kr. Senāis savā civ. kas. dep. 1910. g. spriedumā Nr. 54 paskaidrojis, ka izšķirot jautājumu par to, vai iekš apdāvinātā izturēšanās pret dāvinātāju būtu saskatāma necienīšana, tiesai jāņem vērā paša dāvinātāja izturēšanās, kas izsauc apdāvinātam inkriminēto darbību un pēc tam, uz visu nodibināto apstākļu kopapsvēruma pamata, nākt pie slēdziena, vai runā esošā apdāvinātā darbība būtu uzskatāma par necienību 974. panta izpratnē, kas dotu iemeslu atcelt dāvinājumu.

Viet. civ. lik. 4484. pants atvēlē dāvinātājam tiesību atsaukt dāvinājumu, ja no apdāvinātā puses viņam ļaunprātīgi nodarīts ievērojams mantisks zaudējums. Jēdziens „ļāunprātīga zaudējuma nodarīšana (Умы пленное jeb преднамеренное причинение вреда — geflissentliche Schadenszufügung) ir taisni tā darbība, kuŗu civ. lik. 3290. p. apzīmē par ļaunu nolūku (dolus). Šinī ziņā 4484. p. un 3290. p. terminoloģija likuma tekstā pilnīgi sakrīt.

No tā tad jānāk pie slēdziena, ka katra apdāvinātā doloza rīcība, kuŗas sekas ir ievērojams mantisks kaitējums dāvinātāja pusē un kuŗa dod dāvinātājam tiesību prasīt apmierinājumu uz 3284. p. pamata, līdz ar to noder viņam par iemeslu prasīt arī dāvinājuma līguma atcelšanu.

Bet te sevišķi jāuzsver, ka gan tikai dolus civ. lik. 3290. panta nozīmē, bet nevis kāda cīfa vainīguma pakāpe (arī ne culpa lata) dod dāvinātājam tādas tiesības. Lai gan pēc vispārēja principa attiecībā uz atlīdzību par kaitējumiem un citām civilām sekām rupja neuzmanība pil-

nīgi pielīdzināma jaunam nolukam (culpa lata dolo comparatur, civ. lik. 3297. p.), tomēr mūsu civilikums pazīst arī izņēmumus, kur atsevišķos gadījumos atbildība par jaunu nolūku ir stingrāka nekā par rupju neuzmanību (Cvingm. spr krāj. VI. sēj. 152. un 153. lp.).

Kā aiz rupjas neuzmanības nodarītais kaitējums nedod dāvinātajam tiesību atsaukt dāvinājumu, tas izriet no sekošiem apsvērumiem:

Pirmkārt, civ. lik. 4484. pants kā izņēmuma likums tulkojams sašaurinoši un tāpēc viņa ietvertais dolus jēdziens nav izplatams pāri par terminoloģijas ziņā identiska 3290. p. norādītām robežām, t. i. nevar aptvert citu zemāko vainīguma pakāpju pazīmes.

Otrkārt, visām citām 4484. pantā uzskaitītām apdāvinātā darbībām (rupji apvainojumi vārdos un darbos un t. t.) piemīt dolozas rīcības raksturs. Šis slēdziens pastiprinams ar to, ka pēc 4487. p. iepriekšēja atteikšanās no tiesības atsaukt dāvinājumu nepateicības dēļ nav spēkā. Bet taisni līgumiska atbildības izslēgšana par dolozas rīcības sekām likumos atzīstama par vienošanos pret labiem tikumiem un tāpēc nav spēkā (civ. lik. 3292. p., vācu B. G. B. § 276. II. daļa).

Attiecībā uz onus probandi sadalīšanu jāpiezīmē: Tā kā dāvinājuma atsaukšana dibinās uz jaunu nolūku, tad dāvinātajam jāpierāda netikai zaudējuma fakts (3443. p.), bet arī dolus, jo kas otru apsūdz par ļaunprātību, tam tā ir jāpierāda (3293. p.).

Jāpiezīmē vēl, ka zaudējuma apmēram pēc likuma jābūt „ievērojamam“. Šī jautājuma atrisināšana atkarājas no konkrētiem lietas apstākļiem, kāpēc tuvāk to iztirzāt vispārējā veidā nebūtu nozīmes. —

Pārejot uz nākošo iemeslu dāvinājuma līguma atcelšanai, kas minēts 4484. pantā, jākonstatē sekošais: lik. vācu teksts runā par „lebensgefährliche Nachstellungen“, kas krievu tekstā pārtulkots „исключительство на жизнь“.

Kā viens tā otrs teksts ietver sevī apdāvinātā aktīvu darbību. Izejot no teksta burtiska tulkojuma, būtu jāpieņem, ka bezdarbība, kuŗas sekas būtu briesmu sagādāšana dāvinātajam, itkā nedotu pēdējam pamata dāvinājuma līguma atcelšanai; tikai attiecībā uz Kurzemi ir teikts, ka arī atstāšana briesmās bez palīdzības jāatzīst par nepateicību.

Sodu lik. 460. pants nosaka, ka „kas bez saprātīgas baidīšanās par sevi vai citiem nav spēris soļus, lai sniegtu palīdzību personai, kuŗa atrodas dzīvībai draudošā stāvoklī, ja tas bijis par celoni ļoti smagam vai smagam miesas bojājumam, sodams ar cietumu. Kā tāds noziedzīgs nodarījums noder par pamatu dāvinājuma līguma atcelšanai Kurzemē par to šaubu nav, izejot no 4484. p. tieša teksta. Paceļas jautājums, vai arī Vidzemē varētu ņemt par pamatu dāvinājuma līguma atcelšanai pēc Sodu lik. sodāmo bezdarbību, atstāšanu briesmās bez saprātīgas baidīšanās.

Lai gan vārdi (наяггелство) un (Nachstellungen) liek prezumēt zināmu aktīvu darbību no apdāvinātā puses, tomēr kā redzams, arī ar viņa bezdarbību var sagādāt stāvokli, kuŗš rada briesmas dāvinātajam. Tādēļ jāatzīst, ka būtu pilnīgi neloģiski atļaut dāvinātajam prasīt līguma atcelšanu dēļ apvainojumiem vārdiem, nedodot viņam tiesību, no otras puses, prasīt to dēļ daudz svarīgāka nodarījuma.

Tā tad jānāk pie sledziena, ka katrs noziedzīgs aktīvs vai pasīvs dzīvības apdraudējums būtu uzskatāms par pamatu līguma atcelšanai, jo kā noziegums viņš būtu uzskatāms par „посягательство“.

Turpretim 4484. p. uz Kurzemi attiecošās daļā paredz līguma atcelšanu arī tādā gadījumā, kad atstāšana briesmās pati par sevi nav noziedzīga.

Latgales civ. lik. 974. pants paredz, ka dāvinājuma līguma atcelšanas pamatu „п. кушение на жизнь дарителя“.

Francijas Code Civil Art. 955. nosaka, ka dāvinājuma līgums ir atceļams, „Si le donataire a attenté à la vie du donateur“, t. i. ja apdāvinātais apdraudējis dāvinātāja dzīvību.

Vēl jāapskata 4484. panta daļa, kuŗā teikts, ka Kurzemē par nepateicību no apdāvinātāja puses uzskatāma arī dāvinātāja atstāšana bez palīdzības.

Kurzemē tad dāvinātājs var prasīt dāvinājuma līguma atcelšanu prasības kārtībā, negriežoties iepriekš pie krimināltiesas dēļ apdāvinātā sodīšanas; turpretim, Vidzemē dāvinātajam tādas tiesības nav.

Paceļas jautājums, kamdēļ tāda starpība?

Kurzemes un Zemgales muižnieku 1617. g. statūtu 88. § nosaka: „auch kann ein Geschenk zurück gefordert

werden, wenn der Bechenkte gegen den Schenker undankbar gehandelt, ihn beschimpft oder in Gefahren verlassen hat“.

(Statuta Curlandica, feu Jura et Leges in usum Nobilitatis Curlandicae et Semigallicae de Anno MDCVII — Kurländische Statuten vom Jahre 1607.).

Ši likuma teksts pārņemts saisinātā veidā no Corpus Juris Civilis — Codex L. VIII. Tit. 56. De revocandis donationibus (tulkots vācu valodā 1832. gadā Leipcigā no Dr. Kārļa Ed. Otto, Dr. Bruno Sillinga un no Dr. Kārļa Fridricha Sintenis). Šinī nodaļā ļoti sīki apskatīti visi tie gadījumi, kādos var apstrīdēt un atsaukt dāvinājuma līgumu, starp citu tur arī teikts, ka dāvinājums paliek spēkā, izņemot kad apdāvinātājs . . . „oder ihn (den Schenker) in Lebensgefahr gebracht . . .“.

Kurzemes statūtos (Statuta Curlandica) šis teikums tomēr grozīts un skan — „oder in Gefahren verlassen hat“. Man liekas, ka likuma teksta grozīšana un viņa ieviešana attiecībā uz Kurzemi Vietējo likumu kopojuma III daļas 4484. pantā izskaidrojama ar to, ka Kurzeme un Zemgale permanenti vai bieži atradušās zem kara draudiem, un dāvinātājam, bēgšanas gadījumā, bieži draudēja briesmas, kamdēļ arī tika ieviests likumā teikums — „in Gefahren verlassen hat . . .“.

Saskaņā ar civ. lik. 4485. pantu tiesība atsaukt dāvinājumu nepateicības dēļ nepāriet ne uz dāvinātāja ne arī uz nepateicīgā apdāvinātā mantiniekiem. Un dāvinātājam ir tiesība celt tikai personisku prasību pret apdāvināto. Bet tomēr šis noteikums nemaz neizslēdz iespēju paša dāvinātāja par dāvinājuma atcelšanu jau tiesā iesniegto prasību turpināt arī pēc viņa nāves dāvinātāja mantojuma masas vārdā

(Erdmann, System I. sēj. 353. lp., IV. sēj. 459. lp.; Sen. civ. kas. dep. 1927. g. spr. Nr. 338 Ozola pr. I. pret Žviguriem, sk. Konradi — Walter IV. grām. 51. lp.).

Prasība vēršama uz dāvanas atdošanu līdz ar tās piederumiem un augļiem, bet tikai tad, kad dāvinātā lieta joprojam atrodas apdāvinātā mantā. Ja lietas apdāvinātā vairs

nav, tad varam prasīt tās vērtību, bet tikai tik tālu, cik tālu viņš vismaz vēl joprojām ir iedzīvojis no dāvanas. Šinī gadījumā apdāvinātais nostādams tāda pat stāvokli, kā spēkā neesoša parāda izpildījuma labticīgs saņēmējs, kurš arī atbild tikai iedzīvošanas apmērā (Sal. civ. lik. 3699. p.). Uz tā paša viedokļa stāv arī bij Kr. civilkodeksa projekta 1804. pants. Turpretim franču Code Civil Art. 958. noteic līguma atcelšanas gadījumā dāvinātas mantas vērtības restitūciju.

D.

Dāvinātājam ir tiesība apstrīdēt dāvinājumu arī tad, ja dāvinājums ir bijis savienots ar uzlikumu jeb nosacījumu, bet uzlikums jeb nosacījums nav izpildīts.

Tā kā modus nepārvērš dāvinājumu par nosacītu, tad no tā izriet, ka modusa nepildīšanas gadījumā dāvinātājs var prasīt no apdāvinātā tikai uzlikuma izpildīšanu, bet dāvinātā objekta atprasīšanu viņš var celt personisku prasību, tikai tanī gadījumā, ja uzlikums palicis neizpildīts apdāvinātā vainas dēļ (civ. lik. 4499. p.). Ja uzlikumā priekšmets ir apdāvinātās personas darbība, kuŗu var izdarīt cits, tad dāvinātājs var lūgt tiesu atļaut viņam to izvest uz atbildētāja reķīna, saskaņā ar civ. proc. nolik. 1061. p.

Ja turpretim apdāvinātais pieņemot dāvinājumu, uzņemies kā uzlikumu, pildīt tādu darbību, ko nevar izdarīt cita persona, tad viņu var pamudināt uz tās izpildīšanu uz civ. proc. nolik. 1062. pantā norādītiem līdzekļiem.

Bet abos šinīs gadījumos, ja atbildētājs spriedumu labprātīgi neizpilda, dāvinātājam ir tiesība, neizlietojot viņam procesuālā likumā atvēlētās iespējamības, prasīt, lai atcel dāvinājuma līgumu, jo šinī gadījumā jārunā par uzlikuma nepildīšanu apdāvinātā vainas dēļ.

Dāvinātājam nav nepieciešami jāceļ prasība dēļ uzlikuma izpildīšanas: ja apdāvinātais uz attiecīgu dāvinātāja priekšlikumu atsakās modusu izpildīt, dāvinātājs var prasīt tieši dāvinājuma atcelšanu, izņemot gadījumu, kad apdāvinātais var pierādīt, ka izpildīšana bez viņa vainas ir tapusi neiespējama.

Tāpat dāvinātājs var prasīt līguma atcelšanu, ja lieta, kuŗu apdāvinātam vajadzēja nodot uz uzlikuma pamata, ir gājusi bojā (sk. Erdmann System IV. sēj. 461. lp.).

Te jāievēro, ka prasība dēļ dāvanas atdošanas nav vindikācija, bet ir gan tīri personiska, uz saistību tiesībām dibināta prasība, jo sub modo dāvināta lieta pariet apdāvinātas personas īpašumā, un ar dāvinājuma atcelšanu pēdējai tiek uzlikts obligātoriskas dabas pienākums pārvest īpašumu atpakaļ uz dāvinātāju.

Citādi tas ir, ja dāvinājums savienots nevis ar modusu, bet ar nosacījumu, ka apdāvinātam jādod dāvinātājam uzturs; šeit apdāvinātam neizpildot savu pienākumu, dāvinātājs var no viņa savu dāvanu atprasīt ar īpašuma prasību, kā to tieši nosaka civ. lik. 4500. pants. Arī minētais 4500. pants, tāpat kā visi 17 tituļi II. nodalījumā ievietotie panti, paredz uzlikumu (modus). Tomēr 4500. pants atšķiras no pārējiem šī nodalījuma pantiem ar to, ka 4500. p. paredzētam uzlikumam ir piešķirta arī nosacījuma nozīme (Erdmann System IV. sēj. 461. lp.), un proti rezolutīva nosacījuma nozīme. Tā tad dāvēnātajam ir ne tikai vien tiesība prasīt uzlikuma izpildišanu (4497. p.) un tiesība prasīt dāvinājuma atcelšanu ar personīgu pret apdāvināto personīgi vērstu prasību (4498., 4485. p. p.), bet ir arī lietišķa vindikācijas prasība, kuŗas priekšmets ir dāvinājuma vindikācija.

Šādas vindikācijas prasības priekšmets ir pats dāvinājums, cik tālu tas sastādas no ķermeniskas mantas un cik tālu vindikācija nav izslēgta uz civ. lik. 923. p. pamata. Bet visos pārējos gadījumos vindikācija ir pielaižama un tāda lietišķa prasība vēršama ne tikvien pret apdāvināto pašu jeb viņa mantiniekiem, bet arī pret trešām personām.

4500. pants paredz vindikāciju no tā viedokļa, ka alimentācijas uzlikšanai likums piešķir taisni nosacījuma, proti, rezolutīva nosacījuma raksturu; tas nozīmē, ka uztura nedošana kā tāda jau ipso iure iznīcina nevien dāvinājuma līgumu, bet arī ar šo līgumu nodibināto īpašuma pāreju; pie tam, sakarā ar šāda rezolutīva nosacījuma iestāšanos, kontrahents var atprasīt to, ko viņš nodevis otram (civ. lik. 3175. p., II. teik.).

Tā tad 4500. p. piešķirot alimentācijas uzlikumam nevis vienkārša uzlikuma raksturu, bet gan rezolutīva no-

sacījuma nozīmi, izteic 4485. pantā paredzētam noteikumam pretējo principu.

Pēc civ. lik. ievada XX. panta pretrunas starp likuma atsevišķiem noteikumiem nav jāprezūmē un noteikumi, kuŗi izliekas pretrunīgi, jātulko, ka viens noteikums uzstāda normu, bet otrs izņēmumu.

Tā tad 4500. pants taisni izteic izņēmumu pret 4485. p. paredzēto normu un, pretēji 4485. p. nostādītai vispārējai normai, piešķir dāvinātajam tiesību atprasīt ar vindikāciju dāvināto priekšmetu. Vindikācija, kā lietišķa prasība vēršama uz vispārēja pamata ne tikvien pret pašu apdāvināto, bet arī pret viņa mantiniekiem un pat pret trešām nelabticīgām personām

(Sen. civ. kas. dep. 1930. g. spr. Nr. 109 Kaņepu pr. I. pret Kaņepiem, Konradi — Walter VI. grām. 43. lp.).

Ar dāvinātāja uzturu saistītais dāvinājuma līgums praksē bieži vien tiek samainīts ar citu līgumu, tā saucamo mūža uztura līgumu.

Atšķirība ir dažreiz grūti konstatējama. Dāvinājuma līguma nepieciešama iekšēja pazīme ir animus donandi, devības izrādīšana no dāvinātāja puses apdāvinātam, kas netiek iznīcināts ar apdāvinātam līdz ar to uzliktu pienākumu dot dāvinātajam uzturu.

Bet ja kāds, piemēram, vecuma vai kāda cita iemesla dēļ velas atsvabināties no saimnieciskām rūpēm un nodod savu mantu citam pret mūža uzturu, nemaz nevēloties otru apdāvināt, tad tādā gadījumā jārunā par mūža uztura līgumu. Mūsu civillikums šo līguma veidu gan sevišķi neparedz, bet tas ieiet vispārējā alimentācijas līguma jēdzienā, kuŗš ārzemju likumdošanā pazīstams zem nosaukuma „Verpfundungs Vertrag“ (Sveices Oblig. Recht 521.—529. p.p.) jeb „Leibgedings, Leibzuchts, Auszugs — Altenteilsvertrag, Gutsüberlassungsvertrag“.

Šāds mūža uztura līgums uzskatāms par mūža līguma nozari. Senāts civ. kas. dep. 1926. g. spriedumā Nr. 45 Bermaka pr. I. pret Bermaku (Konradi — Walter II. grām. 47. lp.) paskaidrojās, ka tādām līguma veidam jāpiemēro noteikumi par mūža rentes līgumu 3995.—4018. p. p. Senāts atzinis, ka šāds līgums pretēji dāvinājumam nav atceļams aiz mantas saņēmēja (rentes devēja) nepateicības, kāds līguma izbeigšanās iemesls nav pievests 4011.—4018, pan-

tos. Tāpat pēc 4012. p. vienpuseji atkāpties no rentes līguma var tikai tad, kad tas viņā tieši pieligts.

Mūža uztura līgumi tiek ļoti bieži slēgti pie mums uz laukiem attiecībā uz lauku mājām. Viņi tiek ieterpti dāvinājumos, un vēl biežāki pirkuma līguma formā, kur pirkuma cena par atdāvinātām mājām parasti sastādas no hipotekārsika parāda, kuŗu pircējs pārņem uz sevi un no pārdevēja ikgadīgi izmaksājamās rentes (deputāta) naudā un graudā (jeb uztura pie kopēja galda) līdz pārdevēja mūža beigām, kādu maksājumu kopsuma pie līguma slēgšanas noteicama, vadoties no pārdevēja varbūtēja mūža ilguma pēc civ. lik. 2315. panta piezīmes.

Tādās lietās prāvu procents ir ļoti augsts sevišķi gadījumos, kad bijušam saimniekam nākas apmierināties ar apdāvinātā sniegto uzturu pie kopēja galda, kas bieži vien tiek darīts viņam pilnīgi nepanesams. Ja tāda gadījumā pēc lietas apstākļiem pārdevējam ir iespējams pierādīt, ka pirkuma cena ir nolikta tikai izskata dēļ, tad saskaņā ar civ. lik. 3848. p. un 2952. p. līgums uzskatāms nevis par pirkumu, bet gan par dāvinājumu un tad alimentācijas pienākuma nepildīšanas dēļ, pārdevējs-dāvinātājs var prasīt tāda līguma atcelšanu.

Tā kā mūža uztura līgums ir vispār tāds, kuŗa pastāvēšanai un uzturēšanai spēkā krit svarā personiskas attiecības starp kontrahentiem, tad Sveices saistību tiesību 527. pants tieši atzīst iespēju šādu līgumu atcelt uz vienas puses pieprasījumu, kad aiz līguma pienākuma nepildīšanas attiecības top nepanesamas vai kad citi svarīgi iemesli pāriecīgi apgrūtinā līguma attiecību turpināšanu vai padara to par neiespējamu. Likums paredz arī iespēju atvietot uzturu pie kopēja galda ar mūža renti.

Tā kā mūža uztura līguma atcelšanas iztirzāšana nav tieši šī darba uzdevums un mums jāapskata šī līguma veids tikai tik tālu, cik tālu tas stāv sakarā ar dāvinājuma līgumu, tad tuvāk arī pie šī jautājuma neapstāsīmies.

Ja dāvinājuma līgums tiek atcelts aiz nepateicības, tad saskaņā ar 4486. p., dāvinātājam jāatzīst līguma pastāvēšanas laikā nodibinātās trešo personu tiesības.

IV.

Pārejot tālāk uz gadījumiem, kad dāvinātāja mantinieki uz savu mantošanas tiesību pamata var prasīt dāvinājuma liguma atcelšanu, attiecīgās viņiem pienākošās daļās, vispirms jāatzīmē mantinieku tiesības Kurzemē, mantojumam atklājoties, prasīt no apdāvinātās personas, lai izdod viņiem neatņemamās daļas, ja dāvinājums izdarīts tāda apmēra, ka atlikums nepietiek neatraidāmu mantinieku apmierināšanai. Uz šī pamata mantinieki var apstrīdēt ne tikai tādu mantu devēja darījumu, kuŗš expressis verbis nosaukts par dāvinājumu, bet arī tādu, kuŗā dāvinājums apslēpts zem kāda cita liguma (piem. pirkuma) formas.

(Sk. Bukovska Viet. civ. lik. kom., autora piezīmi zem teksta pie 4488. panta).

Sakarā ar civ. lik. 4489. pantu pie neatņemamās daļas apmēra noteikšanas, dāvinātāja manta novērtējama pēc dāvināšanas momenta. Bet ja šī manta vēlāk pavairojusies, tad jāskaita tiklab šis pavairojums, kā arī tas, kas neatraidāmam mantiniekam testamentā novēlēts.

Līdz ar neatraidāmo mantinieku tiesību Kurzemē prasīt neatņemamās daļas izdošanu, jāaplūko mantinieku tiesības pēc Kurzemes zemn. lik. 140. panta.

Saskaņā ar Kurz. zemn. lik. 140. pantu (1934. g. redakcijā) dāvinātajam ir tiesība dāvināt ne vairāk kā ceturto daļu no visas mantas. Pretēji šim noteikumam noslēgtais ligums nebūtu atzīstams par ipso iure spēkā neesošu (nichtig), bet gan tikai par apstrīdamu (anfechtbar) no to personu puses, kuŗu tiesības ar šādu ligumu ir pārkāptas. Senāts savā 1925. g. spriedumā Nr. 82 Brizgas un Zander pr. I. pret Brizgas mant. masu (Konrad — Walter III. grām. 39. lp.) paskaidrojis, ka Kurz. zemn. lik. 140. pantā paredzētais dāvinātāja ierobežojums nāk par labu visiem dāvinātāja mantiniekiem (bet nevis tikai vienīgi nepieejamiem mantiniekiem), neatkarīgi no tā, uz ko pamato dāvinātāja mantinieki savas tiesības. Šie mantinieki

var prasīt atcelt dāvināšanas līgumu attiecīgās daļās un atzīt šinis daļās viņu īpašuma tiesības uz dāvināto objektu.

Pie apstrīdamas daļas novērtēšanas jāievēro, ka minētais 140. pants nemaz neaizskar jautājumu par mantas vērtības noteikšanas momentu, kā tas ir noteikts Viet. civ. lik. 4489. pantā uz neatraidāmiem mantiniekiem. Civ. lik. 4488. un 4489. panti Kurz. zemn. lik. 140. pantā paredzētam gadījumam nav piemērojami

(Sen. civ. kas. dep. 1925. g. spr. Nr. 585 Milt pr. I. pret Fridrichsonu, Konradi — Walter II. grām. 67. lp.).

Citā spriedumā

(1928. g. Nr. 266 Salmgrieža pr. I. pret Salmgriezi, Konradi — Walter IV. grām. 54. lp.)

Senāts paskaidrojis, ka lai noskaidrotu jautājumu, vai dāvinātājs ar apstrīdēto dāvinājuma līgumu pārkāpis likumīgo normu, tiesai jānodibina tikai tas, vai un ciktāli dāvināšanas līgums bijis īsts lukratīvs darījums; sakarā ar to dāvinājuma objekta skaidrā vērtība noskaidrojama, atvelkot no šī objekta brutto vērtības tikai to saistību kopvērtību, kuŗas apdāvinātam uzliek līgums, bet uz mājām jau agrāk gulstošie apgrūtinājumi nav atvelkami.

Paceļas jautājums par to, no kuŗa momenta mantinieki iegūst tiesību celt tādu prasību.

Tā kā ar prasību mantinieki aizsargā savas tiesības, tad jādomā, ka arī prasību dēļ dāvinājuma apstrīdēšanas un viņu tiesību atzīšanas uz apstrīdamo daļu viņi var celt tikai tad, kad viņiem piekritis attiecīgais mantojums, t. i. pēc dāvinātāja nāves. Kurzemē neatraidāmo mantinieku tiesība uz civ. lik. 4488. p. pamata prasīt no apdāvinātā lai izdod viņam pienākošās daļas, izceļas tikai no tā momenta, kad viņi tapuši neatraidāmi mantinieki, t. i. no dāvinātāja nāves (sk. Erdmann System IV. sēj. 454. lp.). No tā paša momenta izceļas mantinieku tiesība, kuŗa dibināta uz Kurz. zemn. lik. 140. panta.

Tā tad šini gadījumā actio nata est mantojuma atklāšanās momentā. Bet ir arī izņēmuma gadījumi, ka mantinieki aizsargā nevis savas mantošanas ceļā iegūtās tiesības, bet gan tikai likumīgo interesi, kādā gadījumā viņi var celt prasību arī dāvinātājam dzīvojot. Piemēram 1930. g. spriedumā Nr. 90 Eigenfelda un c. pr. I. pret

Sankiteņiem (Konradi — Walter VI. grām. 47. lp.) Senāts atzinis uz Kurz. zemn. lik. 140. p. pamata dāvinājuma apstrīdēšanas tiesību mantiniekiem, kuņiem apdāvinātais centās izmaksāt viņam ar ligumu uzliktās izmaksas pēc 1920. g. 18. marta likumā noteiktā kursa; Senāts atrod, ka ar to mantinieku intereses un tiesības, kuņiem dāvināšanas ligumā bija paredzētas izmaksas zelta valūta, bija aizskārtas jau tagad, dāvinātājam vēl dzīvam esot, kādēļ viņiem bija tiesība celt šādu prasību.

Bet pieprasot dāvināšanas liguma atcelšanu tādos gadījumos, mantinieks līdz ar to tomēr nevar prasīt savu tiesību atzišanu uz apstrīdēto daļu, jo dāvinātājam dzīvam esot, mantinieks vēl nekādas tiesības neiegūst.

Sakarā ar to paceļas sekošais jautājums: ja no dāvinājuma liguma noslēgšanas līdz dāvinātāja nāvei pagājuši vairāk par 10 gadiem, vai tad, mantojumam atklājoties, mantinieks var atprasīt savu likumīgo daļu no apdāvinātā, kuņš uz dāvinājuma liguma pamata īpašumu valdījis vairāk par 10 gadiem?

Lai gan priekš mantinieka „actio nata est“ tikai no mantojuma atklāšanās momenta, tomēr pret viņa prasību šādā gadījumā atbildētājs varētu celt ierunu uz sava iesēdējuma pamata (jo mantinieku neaizsargā civ. lik. 858. p. uzskaitītie izņēmumi). Līdz ar to ir jāizšķir jautājums, cik tālu dāvinājuma ligums, ar kuņi pārkāptas mantinieku tiesības, var noderēt par pamatu īpašuma iesēdējumam. Tā kā šīni gadījumā dāvinājuma ligums nav spēkā neesošs (nichtig), bet ir tikai apstrīdams (anfechtbar), tad paliekot 10 gadu laika neapstrīdēts, viņš būtu uzskatāms par iustus titulus iesēdējumam, bet kas zīmējas uz otro nepieciešamo elementu, — labticību, tad te jāievēro sekošais:

Saskaņā ar Viet. civ. lik. 835. un 840. p. p., labticība nav pieņemama tad, kad persona atradies neatvainojamā maldībā, pie kam juridiskā maldība (error iuris) vienmēr uzskatāma par neatvainojamu maldību. Kurzemes zemn. lik. 140. panta aizliegums dāvināt vairāk par $\frac{1}{4}$ no mantas ir tiesību noteikums, un tā nezināšana uzskatāma par neatvainojamu maldību. Tāpēc, ja atbildētājs noslēdz ligumu par mantības ideālo daļu, kas pārsniedz $\frac{1}{4}$ daļu, tad ar to viņš no paša sākuma jau top ļaunticīgs valdītājs un nevar aizstāvēties ar ierunu par iesēdējumu.

Tas pats sakāms arī attiecībā uz neatraidāmiem mantiniekiem pēc civ. lik. 4488. p.: ja atbildētājam dāvinājuma pieņemšanas laikā bija zināms, ka dāvinātājam ir mantinieki, kuri pēc likuma būtu atzīstami par neatraidāmiem mantiniekiem, tad saņemot visu mantu un ievērojot neatraidāmo mantinieku daļas, viņš nevar aizstāvēties ar labticības ierunu, jo viņam jāzina, ka neatraidāmiem mantiniekiem ir tiesība uz neatņemamo daļu.

Interesanti atzīmēt, ka visos šinīs gadījumos mantinieks var celt prasību par dāvinājuma līguma atcelšanu un viņam pienākošās daļas izdošanu, pat tad, ja viņš pats palaidis gaŗām 10 gadu termiņu no mantojuma atklāšanās, t. i. no šās prasības aktivitātes momenta.

Šāds slēdziens pamatojams ar sekošiem apsvērumiem: Saskaņā ar civ. lik. 3618. pantu gan katrs prasījums, kurā attiecīgā persona neizved noteiktā noilguma termiņā, uzskatāms par dzēstu, bet ar sekojošo 3619. pantu šī noteikuma saturs ir stipri sašaurināts attiecībā uz prasījumiem par noteiktas lietas izdošanu, un proti: parādnieks, no kura prasa izdot noteiktu svešu lietu, nevar atsaukties uz noilgumu, ja pretējā puse pierāda, ka viņš vai viņa priekšgājējs nav pa visu noilguma laiku valdījuši šo lietu labticībā.

Senāts, iztulkojot Viet. civ. lik. 2619. p. savā civ. kas. dep. spriedumā Nr. 32 Pūpoliņa pr. I. pret Pūpoliņu (Konradi — Walter V, grām. 34. lp.) atzinis, ka persona, kura mājas valdījusi vairāk par 10 gadiem, bet nelabticīgi, tomēr īpašumu ieguvusi nav, un ka pret šādu ļaunticīgu valditāju vērsta prasība par māju atdošanu vispār nav padoša noilgumam. Tā tad prasītājam, kurš jau pēc dzēšanas noilguma notecējuma pieprasa viņam piederošās mantas izdošanu, pietiek pierādīt atbildētāja nelabticību jeb kādā noilguma momentā. Bet ja piemēram, atbildētājs zinādams, ka dāvinātājam ir mantinieki, pieņem kā dāvanu uz laukiem Kurzemē mantas ideālu daļu, kas pārsniedz $\frac{1}{4}$ daļu, tad ar to pašu viņš jau ir ļaunticīgs, un tā tad ne tikai nevar atsaukties uz iesēdējumu, bet nevar pat aizstāvēties ar ierunu par prasības dzēšanu noilgumu.

Tas apstākļi, ka dāvinājuma līgums būtu jau ilgus gadus koroborēts uz apdāvinātā vārda, arī nevar pats par sevi novērst darijuma iekšējos trūkumus (Viet. civ. lik. 3016. p.) un tāda koroborācija ir atceļama, jo mūsu civil-

likumi nepazīst zemes grāmatu noilgumu, kā tas ir, piemēram Vācijā pēc B. G. B. § 900. Ja turpretim dāvinājuma liguma objekts nav visa dāvinātāja manta jeb — attiecība uz Kurz. zemn. lik. — visas mantas ideālā daļa, kas pārsniedz $\frac{1}{4}$ daļu, bet kāda konkrēta lieta, tad jautājums par atbildētāja labticību atrisināms citādi.

Pēc Kurzemes zemn. lik. 140. panta paceltos jautājums, vai minētās konkrētās lietas vērtība pārsniedz $\frac{1}{4}$ daļu no visas mantības vērtības. 'Sinī gadījumā atbildētājam, pieņemot dāvinājuma objektu, var būt nezināma visas dāvinātāja mantības vērtība. Šī maldība jau attiecas uz faktiskiem apstākļiem un tāpēc var būt atvairājama, kādēļ šeit atbildētājs var atsaukties uz iesēdējumu. Lai atspēkotu šo atbildētāja ierunu, prasītājam būtu jāpierāda, ka atbildētājs pieņemot dāvanu zināja, ka tā pārsniedz visas mantības $\frac{1}{4}$ daļu, kāds jautājums jau attiecas uz lietas faktisko pusi.

V.

Dāvinātāja kreditori var panākt savu pretenziju apmierināšanu no apdāvinātās personas vai nu apstrīdot dāvinājuma līgumu ar actio Pauliana, vai, — visas mantas dāvināšanas gadījumā — griežoties ar prasību tieši pret apdāvināto, kuŗš atbild uz netaisnas iedzīvošanās pamata.

Dāvinājuma līgums, kuŗš noslēgts in fraudem creditorum, ir spēkā neesošs. No civ. lik. pantiem, kuŗi ex professo runā par dāvinājumu, to tieši izteic 116. pants, kuŗš šo principu attiecina uz dāvinājumu starp laulātiem. Attiecībā uz pārējiem dāvinājuma veidiem — piemērojama vispārēja norma, kuŗa izteikta civ. lik. 2922. un 3214. p.p.

A.

Tā kā dāvinājuma līgums ir bezatlīdzības darījums, tad saskaņā ar 1916. g. 3. jūlija likuma (civ. proc. nolik. VI. piel. (pie 1396. panta)) 3. pktu uz kreditoru prasību pamata ir apstrīdami vispāri visi dāvinājumi, kuŗi pārsniedz vidēju dāvinājumu apmēru, kas noslēgti pēdējā gada laikā, līdz atsevišķo kreditoru prasību celšanai vai līdz parādnieka izsludināšanai par maksātnespējīgu, pat tad, ja parādniekam nebūtu bijis nolūks nodarīt ar tādū darījumu saviem kreditoriem zaudējumus; tā tad, ja dāvinājums arī nebūtu in fraudem creditorum. Turpretim, pēdējo piecu gadu laikā noslēgtie dāvinājumi apstrīdami tad, ja parādniekam ir bijis nolūks ar dāvinājumu nodarīt zaudējumus kreditoriem, kaut arī apdāvinātam šis nolūks nav bijis zināms.

Agrāk par pieciem gadiem noslēgtie dāvinājumi apstrīdami uz vispārēja pamata, kā visi in fraudem creditorum noslēgtie darījumi, — ja dāvinājumam bija nolūks nodarīt kreditoriem zaudējumus un apdāvinātais par to zinājis.

No tā tad redzams, ka piecu gadu laikā no dāvinājuma līguma noslēgšanas, pat labticīgs dāvinājuma saņēmējs nevar būt drošs, ka šis dāvinājums netiks atcelts uz kredito-

ru pieprasījumu kreditoriem pienākošos pretenziju apmērā. Bet toties viņš arī aizsargāts no likuma ar to, ka caur tādu darījumu viņš nevar ciest zaudējumus, — viņam jādod atpakaj dāvinājums tikai tādā apmērā, kādā viņš prasības celšanas laikā vēl ir iedzīvojies no šī darījuma, (6. pants). Tā tad, ja dāvinājumu apstrīd pats dāvinātais nepateicības dēļ, tad apdāvinātais atbild iedzīvošanās apmērā vienmēr, bet ja apstrīdēšanu izved dāvinātāja kreditori, tad šo privilēģiju bauda tikai labticīgs dāvinājuma saņēmējs.

B.

Ja noticis visas parādnieka mantas dāvinājums, tad dāvinātāja kreditors var griezties tieši pie apdāvinātā un pieprasīt no tā savas pretenzijas apmierinājumu, nemaz nepastrīdot dāvinājuma līgumu, jo attiecībā uz visas mantas dāvinājumu civ. lik. 4494. pants nosaka, ka manta vispāri atzīstama par dāvinātu tikai tiktāl, ciktāl no tās atvilkti dāvinātāja parādi. Tā tad šo parādu summas apmērā mantas skaitās par itkā vēl ietilpstošu dāvinātāja mantībā, un tādēļ pilnīgi atkarājas no kreditora meklēt apmierinājumu taisni no šī dāvinātāja mantībā ietilpstošā objekta. Civ. lik. 4494. pants aizsargā taisni kreditoru intereses, kuŗu stāvoklis nedrīkst pasliktināties, pateicoties dāvināšanas līgumam, kādēļ arī jāatzīst, ka viņiem, kā pirms, tā arī pēc dāvinājuma līguma noslēgšanas, ir tās pašas tiesības — pēc savas izveles vērst piedziņu uz dāvanā ietilpstošiem objektiem.

(Sen. civ. kas. dep. 1932. g. spr. Nr. 1448, Lielvārdes Krāj-Aizdevu sabiedrības pr. l. pret Leitlands, Konradi — Walter VIII. grām. 59. lp.).

VI.

Rezumējot šī institūta īso apskatu, būtu jāpiebilst, ka institūts donatio savā tagadējā redakcijas veidā ir novēcojies un būtu vairāk piemērojams dzīves apstākļiem, bet it sevišķi būtu grozams un papildināms 4484. pants, kurā uzskaitītie nepateicības veidi ir diezgan nenoteikti un neskaidri, — piemēram, katrā ziņā jāievēd arī neslavas celšana kā nepateicības veids.

Bez tam, būtu arī sakopojami visi šīnī panta pievestie un vēl ievēdamie nepateicības veidi, attiecinot viņus uz visas Latvijas teritoriju. —

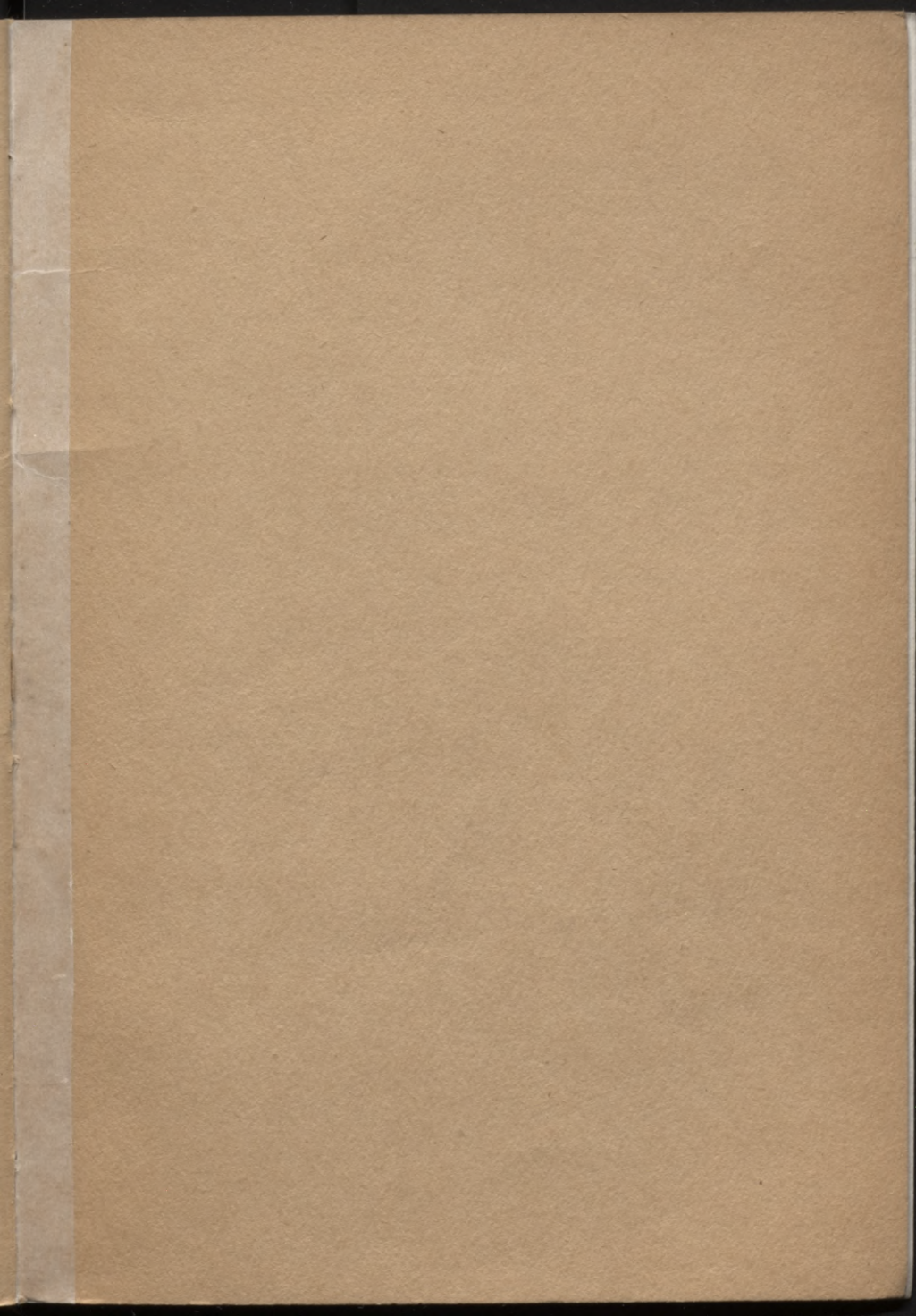
Tēzes.

- I. Dāvinājums pēc Romiešu tiesībām ir mantiskā labuma bezatlīdzības pāriešanas veids, šaurākā nozīmē, un atkāpjas no vispārējā saimnieciskā principa „do — des“.
- II. Dāvinājums pēc Vietējiem Civillikumiem ir darījums, ar kuŗu viens kontrahents piešķir bez atlīdzības, aizdevības, otram zināmu mantisku labumu, pie kam šis darījums pēc apstākļiem var būt, ka vienpusīgs, tas ir ar vienas puses apsoliŗumu un otras pieņemšanu, tā arī divpusīgs, ar savstarpīgu katras puses apsoliŗumu un tā pieņemšanu. (Viet. Civ. Lik. 3106. p.).
- III. Dāvināšanas līgumi starp laulātiem, kuŗi noslēgti pirms 1925. g. 27. oktobra un nav apstiprināti notariālā kārtībā, atzīstami par spēkā neesoŗiem.
- IV. Dāvināšanas līgumi, kuŗi noslēgti pirms 1925. g. 27. oktobra un kuŗiem jāpiemēro zemnieku tiesības, arī atzīstami par spēkā neesoŗiem.
- V. ~~Otra~~ un treŗā tēzē minētos gadījumos dāvinājumi, kas jau noslēgti pēc 1925. g. 27. oktobra, neievērojot likuma priekŗā rakstīto formu un kuŗi nav līdz ūim apstridēti, tagad vairs nav apstridami.
- VI. Visas vēl neizspriestās tiesu lietas, ar kuŗām ierosināti strīdi par dāvinājuma līguma spēkā neesamību, Viet. civ. lik. 113. un 1024. p. p. un Kurzemes zemn. lik. 140. p. formas neievērošanas dēļ izbeidzamas ar tiesas lēmumu.
- VII. 4484. pantā uzskaitītie dāvināšanas līgumu atcelšanas pamati raksturojami kā doloza rīcība.
- VIII. Zem apvainojumiem vārdiem 4484. panta izpratnē saprotama arī neslavas celŗana.
- IX. Atstāŗana briesmās, kuŗa kvalificēta kā sodāma darbība Sodu lik. 28. nodaļā, var būt par pamatu dāvinājuma līguma atcelŗanai.

- X. Dāvinājuma liguma paredzētam uzlikumam — dot dāvinātajam alimentus, ir rezolutīva nosacījuma raksturs; šī nosacījuma neizpildīšanas gadījumā dāvinājumu var atprasīt ar vindikācijas prasību, kuŗa vērsama ne tikai pret apdāvināto personu, bet arī pret viņa mantiniekiem un nelabticīgām trešām personām.
- XI. Mantinieku prasība pret apdāvināto pēc Viet. civ. lik. 4488. panta un Kurz. zemn. lik. 140 panta izceļas no mantojuma atklāšanas momenta.
- XII. Kurzemē, ja apdāvinātam pieņemot dāvinājumu, bija zināms, ka viņš pārkāpis mantinieku tiesības, viņš nevar iegūt neapstrīdamo mantinieku daļu iesēdējuma ceļā.
- XIII. 4484. panta noteikumi neatbilst vairs dzīves apstākļiem, un, vispirms, šis pants ir papildināms ar citiem nepateicības veidiem.
- XIV. Nepateicības veidi ir attiecināmi uz visas Latvijas teritoriju. —

Avoti:

1. Ю, Барон. Система римск гражд. права.
 2. В. И. Сиапайский. Основы гражд. права.
 3. Н. Dernburg. System des Römischen Rechts.
 4. В. О. Буковский. Свод гражд. Узаконений с комментариями.
 5. Vietējo Civillikumu kopoјums.
 6. Latvijas Senāta Kasācijas Civ. Dep. spriedumu kopoјumi (Konradi u. Walter.)
 7. Deutsches BGB.
 8. Code Civil.
 9. Code de procédure Civile.
 10. Civilprocesa nolikums.
-



[0.10]

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA



0309046577

